

UTRECHT CENTRAAL MUSEUM

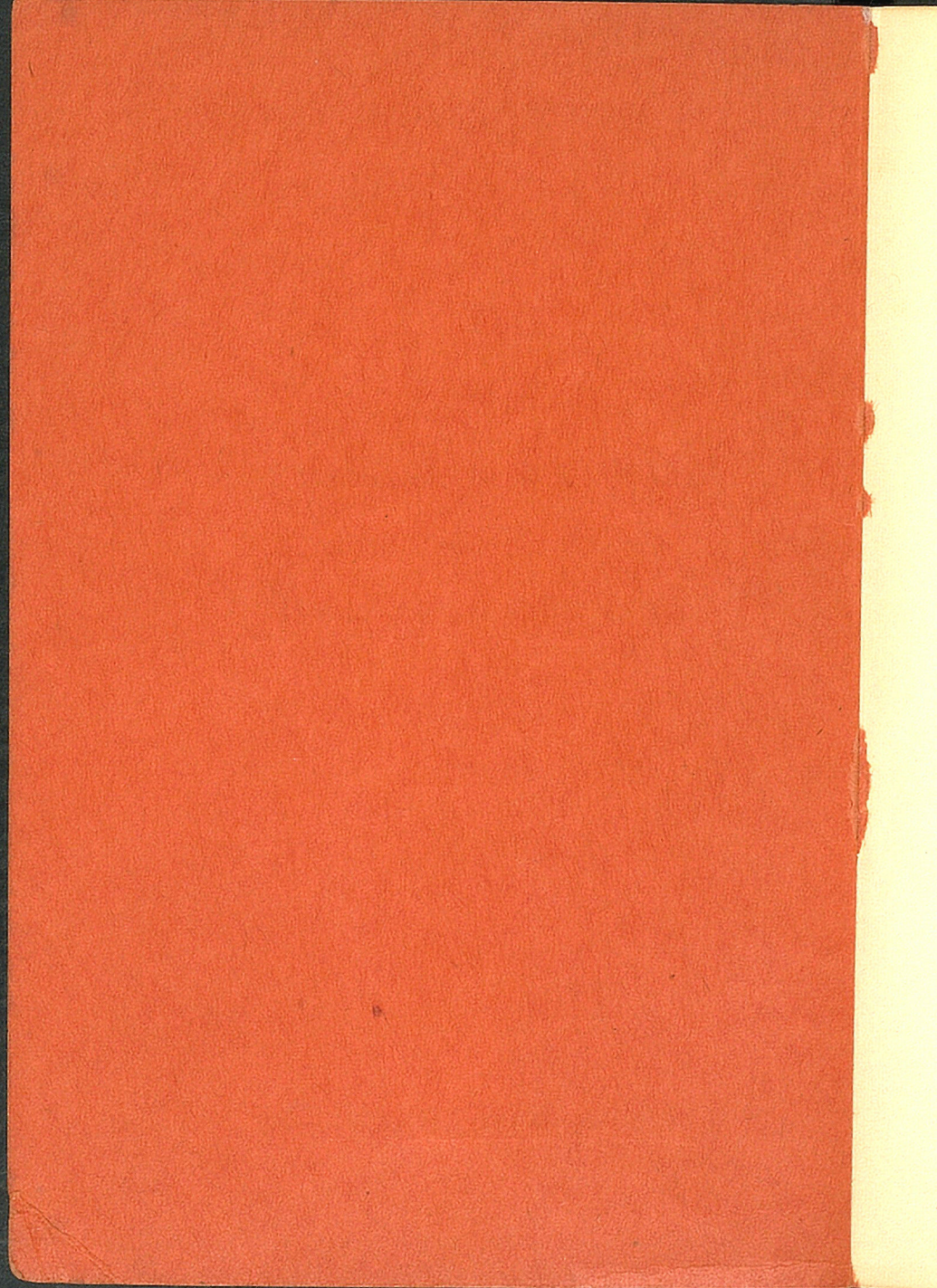
Haagse Meesters
uit de 19de eeuw

NEDERLANDS MUSEUMBEZIT

---

16 Augustus t.m. 28 September 1947

UTRECHT CENTRAAL MUSEUM

Haagse Meesters
uit de 19de eeuw

NEDERLANDS MUSEUMBEZIT

---

16 Augustus t.m. 28 September 1947

BIJLIJDEREND
CENTRAAL MUSEUM

Ros 66

Met vriendelijke
groet.

Lia Versteeg
Emmamus de Bilt
030 22 10 513.

Catalogus

VOORWOORD.

De tentoonstelling „Vlaamse kunstenaars van de Leie” onlangs tot toenadering der culturele betrekkingen tussen Nederland en België in het Centraal Museum gehouden is geenszins vergeefs geweest. Een zeer talrijk en belangstellend publiek heeft zijn kennis verrijkt door aandachtige beschouwing dezer bloeiende en machtige Vlaamse kunst, die van een ontluikend impressionisme der vorige generatie zich ontwikkeld heeft tot het hevig felle expressionisme van deze tijd, dat in het oer-krachtig werk van Constant Permeke, de „meester” dezer kunstenaars, zijn hoogtepunt bereikte.

Onwillekeurig zal menig bezoeker in gedachten een parallel tot de Nederlandse kunst van dezelfde periode getrokken hebben. En dan daagt voor onze geest allereerst het beeld der Haagse School op, die in de tweede helft der vorige eeuw de Nederlandse schilderkunst wederom op internationaal peil wist te plaatsen.

Het was dan ook een aanlokkelijke gedachte na de Vlamingen deze tentoonstelling van „Haagse Meesters uit de 19de eeuw” te organiseren, te meer nu zich de zeldzame gelukkige omstandigheid voordeed, dat de grote musea in ons land om verschillende redenen, nog voortvloeiend uit de oorlog, de kern van dit deel hunner rijkdommen nog niet hebben kunnen exposeren. Dit heeft er toe geleid, dat deze tentoonstelling geheel uit *Nederlands Museumbezit* is samengesteld. Het is dan ook met grote waardering en erkentelijkheid, dat ik hier dank zeg voor de loyale medewerking, die ik bij het samenstellen dezer expositie mocht ondervinden van de Directies van het Rijksmuseum en het Stedelijk Museum te Amsterdam, van het Gemeente Museum te 's-Gravenhage en van het Rijksmuseum Kröller—Müller te Otterlo. Allen waren zij bereid de meest karakteristieke en fraaiste werken der beroemde meesters af te staan, die de glorie der Haagse School hebben uitgemaakt.

De tentoonstelling is echter niet alleen tot de Haagse School beperkt. Zij geeft als inleiding voorbeelden van het werk van schilders uit het midden der 19de eeuw, zoals Schelfhout, A. G. Bilders, Rochussen, Jongkind, van de Sande Bakhuyzen e.a. die de voorlopers zijn geweest der grote vernieuwing die zich in de kunst van Jozef Israëls, Jacob en Willem Maris en Anton Mauve zou voltrekken, om wie zich een talrijke groep van Haagse kunstenaars en tijdgenoten heeft geschaard, die men niet alle meer tot de kern der Haagse School kan rekenen. Zij hebben echter bijna alle aan de Haagse Academie hun opleiding gehad, zijn daar blijven werken of zijn op andere wijze in contact met de grote meesters geweest. Enkele jongeren onder hen zijn dan weer de baanbrekers voor een nieuwe tijd of richting geworden. Dit is het beeld, dat de hier bijeengebrachte verzameling wil geven, die tevens de vele schakeringen aantoont, die in het Nederlandse impressionisme tot uiting zijn gekomen.

De Directrice van het Centraal Museum,
Jonkvrouwe Dr. C. H. de Jonge

INLEIDING.

„Hebben de Haagse Meesters van de 19de Eeuw ons nog iets te zeggen?” Als ik, deze tentoonstelling inleidende, deze vraag stel, dan doe ik dat niet, omdat ik in het onzekere ben omtrent enkele antwoorden. Er zijn er ongetwijfeld, die terstond met een ontkennend antwoord klaar zijn; die het, zoal niet misdadig, dan toch zeker onjuist achten in deze periode van problemen aandacht te vragen voor de verleden tijd. Zij willen ook in kunstdemonstraties met de problemen zien „worstelen”, ervaren dat de kunstenaar „gegrepen is door de geweldige dynamiek van het heden”. Ik ontken de aantrekkelijkheid daarvan niet, zeker niet als de visie van den kunstenaar — ik denk aan Chabot, die hier onlangs exposeerde — doet gevoelen, dat hij voor zich een weg in de problemen gevonden heeft. Maar als tentoonstellingsbezoeker valt het mij zwaar te ervaren, dat een kunstenaar niet verder komt, dan mij nieuwe problemen voor te zetten, welke mij het heden nog moeilijker te begrijpen maken dan het reeds voor mij is. Niet dat het voor de medelevende mens niet nuttig zou wezen zich problemen gesteld te zien, maar zou het met de tentoonstellingsbezoeker niet meestal wel zo zijn, dat het „altijd patrijs” hem te machtig is en hij de verzuchting slaakt naar, wat de problemensteller met „oude kost” zou willen betitelen?

Inderdaad „oude kost” of, om met deze ietwat culinaire beeldspraak door te gaan: een voor-oorlogs maal. Voor-oorlogs, zelfs in deze zeer strikte zin, dat het nog met zijn ingrediënten tot vóór de eerste wereldoorlog teruggaat. Wij ouderen, ook als wij het wel prikkelend vinden om in deze tijd te leven, herinneren ons toch met vreugde de deugden van zo'n maal en — van harte zouden wij het genot ervan gunnen aan de jongeren, zelfs aan diegenen, die alle overlevering verachten. „Goddank” zei mij een bezoeker van een tentoon-

stelling, die zeer met deze verwant was; „Goddank, eindelijk weer eens een tentoonstelling zonder problemen, waar men ongestoord genieten kan”.

Het was vriendelijk, maar, ondanks de haar eigen intelligentie, niet juist. Immers de problemen waren er wel: elke kunstenaarsgeneratie heeft ze; zij geven de spanning aan het kunstwerk, welke het voor ons boeiend maakt; waar zij niet zijn opgelost of verwaarloosd zijn, daar is het werk levenloos en houdt het geen stand.

Zij, wier woorden ik aanhaalde, zag de problemen niet, omdat de tijd ze heeft opgelost en de oplossing ons vertrouwd is; vertrouwd zoals het huis onzer ouders ons vertrouwd is, waaraan wij de herinneringen verbinden van oude vreugden, oude belevingen.

Het nieuwe kan ons verrassen, soms verrukken, ook wel verbijsteren, het mede te beleven is noodzakelijk en goed. Maar met het oude kunnen wij rustig en weldadig aan alle problematiek voorbijzien om ons over te geven aan een vertrouwd genieten.

Ook dáárvoor moet een plaats zijn in ons leven en in de wereld, en zeer zeker in een wereld zo vol moeilijkheden en problemen als de onze. Het Museum ontleent mede aan deze gedachte zijn bestaansrecht. Ook een tentoonstelling als deze.

Het klinkt wellicht wat paradoxaal, wanneer ik daaraan toevoeg: juist omdat wij haar eerst recht genieten, als wij aan de problemen denken van de kunstenaars uit wier werken zij is samengesteld.

Laat ik om die gedachtengang te verduidelijken even nader ingaan op de kunstenaarsproblemen-zelf. Het is het eeuwige van mens en wereld ener-, dat van vorm en inhoud anderzijds. Kunstenaar is hij, die de gave heeft om aan wat hij van de wereld ervaart harmonische vorm te geven; niet nabootsing dus, doch interpretatie. Een gevoelige mensenziel beleeft wat opmerkelijke ogen ervaren, een begaafde mensenhand schept het beeld dat uit de doorleefde ervaring geboren wordt. Het harmonische beeld, waarin wereld en menselijke ervaring, waarin vorm en inhoud met elkaar tot een volkomen eenheid

geworden zijn, noemen wij schoon en het geeft ons rust — zelfs als het het lelijke zou uitbeelden!

Zo heeft elk tijdperk zijn eigen menselijke ervaringswereld en zijn eigen kunst, welke meer verscheidenheid biedt naar de mate het menselijk ervaringsleven groter afwisseling vertoont.

In het middeleeuwse kunstwerk is het slechts een beperkte ervaringswereld, die wij weerspiegeld zien: het beleven van het wonder van Gods schepping: alle uitbeelding heeft in zijn religieus karakter één overheersende grondtrek gemeen, persoonlijke verscheidenheid spreekt meer uit de vorm dan uit de inhoud. In de Renaissance treedt het besef naar voren van de plaats van de mens, zijn lot en zijn waarde; de interpretatie is met religieuze verwondering niet meer tevreden, zij peilt in het werelds gebeuren en in de diepten van het menselijk hart. Op de klaarheid van Van Eyck en Memling volgen de fantasmagorieën van Bosch en de exempels van Bruegel.

Een nieuwe tijd breekt aan; uit de benauwenis van verdrukking en oorlogsgeweld ziet het volk van de lage landen de wijde wereld voor zich open gaan. In de verscheidenheid der ervaringen komt plaats voor een onbevangen en argeloze liefde voor het eigene en nabijzijnde: aan een weinig ingewikkelde inhoud van portret of stillevens, binnenhuis of stadsbeeld, landschap of zeegezicht geeft een eenvoudig realisme een verrukkelijke vorm. Een voortreffelijk vakmanschap helpt het probleem van de harmonische interpretatie van de ervaren werkelijkheid als iets bijna van zelfsprekends oplossen. Slechts bij enkelen als bijv. Seghers en Rembrandt leiden dieper zielservaringen tot aangrijpende verbeeldingen.

Maar het kan niet mijn bedoeling wezen hier onze gehele kunstontwikkeling voor ogen te brengen, waar het er slechts om te doen moet zijn te laten gevoelen in hoe sterke mate elke tijd andere problemen stelt en stellen moet.

Zo dus ook de 19de eeuw. De Hollandse mens van de achttiende had niet sterk geleefd, ook al was zijn geestelijke horizon in menig opzicht ruimer geworden. De overgrote betekenis welke aan de Redelijkheid en de Opvoeding werden toegekend, hadden de in academisme bevangen schilderkunst

geen goed gedaan, al heeft een sterk burgerlijke inslag ervoor gezorgd, dat het eenvoudig realisme niet geheel verloren ging.

Dit eenvoudig realisme, dit ingeleefd en vertrouwd zijn met de naastbijzijnde werkelijkheid, dat de Nederlandse kunst van den beginne af aan kenmerkte, heeft tenslotte ook de tradities, beklemmingen en gebondenheden verbroken, welke als erfenis van de achttiende eeuw het negentiende-eeuwse kunstleven in de ban hielden. De rampen van de Franse tijd: vrijheidsverlies en verarming, hadden echter een uitputting gebracht, welke maar niet zo spoedig overwonnen was. Wij behoeven slechts aan de klassieke familie Stastok te denken, om te beseffen in welk een zelfgenoegzame dommel men de dingen langs zich heen liet gaan. Maar de na 1800 geboren vormden weer een jonge generatie, uit wier midden een groep nieuwe wegen zocht. Als het probleem mens en wereld zich aan hen stelt, dan is de oplossing niet meer, zoals in de middeleeuwen in de religie, noch zoals in de renaissance in de ontdekking van de mens, noch zoals in de gouden eeuw in de vreugde en verwondering om het bestaan te vinden. Die laatste zijn niet meer gerechtvaardigd: het maatschappelijk leven lokt de kunstenaars niet; de zucht naar de vrijheid, de erkenning van de waarde van het gevoelsleven, de liefde voor de vrije natuur, welke als erfenis van de 18de eeuw weer worden opgenomen, geven overal in West-Europa het aanzijn aan een romantiek, welke de kunstenaars tot vrije vogels maakt nà de benauwdheid van het classicistisch academisme. Als men zich met de wereld bemoeit, is het niet de aanwezige maar een vroegere; zo herleeft de historieschildering enerzijds, de landschapschildering anderzijds; de eerste met het gevaar te verlopen in het sentimentele verhaal, de laatste met de kans op te romantische stoffering. Wij zien Jozef Israëls evenmin als Bosboom in hun vroege jaren aan beide gevaren ontkomen. Maar van andere zijde daagde licht: de jonge Engelsen, Constable en Bonington, verrukt van de oude Hollanders, wekten op hun beurt de Fransen en dier voorbeeld dringt tot Holland door. De Geldersman W. J. Bilders inaugureert, ondanks zijn romantische inslag, een herleving van de een-

voudige directe natuurschildering, de jongere Willem Roelofs is in Brussel naderbij de Franse inspirateurs en verbaast zijn Haagse vrienden, met wie hij Pulchri Studio heeft opgericht, met de realiteit van het Hollandse waterland; Gabriël ontdekt het schoon van een molendrift, J. H. Weissenbruch het wijde panorama van ons vlakke land. Het probleem van vorm en inhoud stelt zich voor deze nieuwlichters; Bilders' zoon, de veelbelovende A. G. Bilders, heeft in zijn brieven aan Kneppelhout en in zijn Dagboek daaraan uitdrukking gegeven, niet zonder de ervaringen te hebben ondergaan van de omgang met het werk der Franse tijdgenoten. Het is het probleem van het licht, dat de jongeren bezighoudt, meer dan dat van de vorm; het is de eenheid, waarin het licht de dingen omsluit, de „toon” die alles omvat. Bilders omschreef deze als een „gekleurd grijs”, dat is „alle kleuren zodanig tot één geheel gebracht, dat zij de indruk geven van een geurig, warm grijs”, en over de vorm schreef hij de bekende woorden: „’t is mijn doel niet een koe te schilderen om de koe of de boom om de boom; het is om door het geheel een indruk teweege te brengen die de natuur somtijds maakt.” Reeds tweemaal horen wij hier het woord „indruk” en het wordt duidelijk, dat wij staan aan de wieg van wat — zij het ook in zeer verschillende nuancerings — het West-Europese impressionisme zal worden.

Bilders heeft dit nog niet bereikt, maar weldra zal het allerwege uitbotten en de Haagse meesters zullen voor de Hollandse versie de leiding nemen.

Het impressionisme van de Haagse School is echter niet pure indrukken-kunst, het is ook stemmingskunst, het heeft met andere woorden een sterke gevoelsinslag, het is in velerlei opzicht poëtisch en doet eraan herinneren, dat de romantiek, nadat haar sentimentaliteit en haar historisme was verworpen, iets edels had achtergelaten.

Het landschap, niet als achtergrond of decor, niet geidealiseerd, maar in pure eenvoud zoals het zich onder de Hollandse wolkenhemel wijd uitspreidde, met zijn vele groenen, met zijn sloten en plassen, maar ook met zijn blinkende duinen

of zijn donkerkleurige heidegrond, dat was de grote ontdekking. Het licht dat zijn effecten toverde op een glanzende waterplek, op een koeienrug, op een hele schapenkudde; een molen blinkende tegen de blauwe lucht of een hele stad, die zich spiegelde in de rivier — kortom al de heerlijkheden die het eigen land zo overvloedig bood; zij werden de prooi van een brede schare schilders, die zich groepeerde om enkele der toonaangevende meesters: Weissenbruch, Jacob en Willem Maris, Roelofs, Gabriël, Mesdag, Mauve.

De tweede verovering is het binnenhuis, evenmin meer als achtergrond, maar als omsluiting van het licht; of het nu een kerk of een boerendeel is, Bosboom ontdekt er de wonderen van, die hij tenslotte nog zuiverder in zijn aquarellen weet weer te geven. Israëls anderzijds voegt daaraan belangrijke elementen hoe, die ertoe bijdragen hem de centrale plaats te geven, die hij onder de Haagse meesters innam. Wij moeten ons daarbij herinneren, dat hij als historieschilder begon, maar hij ontdekte in Zandvoort, dat het leven van alle dag dezelfde menselijke ontroeringen te zien kan geven, welke hij in het historiebeeld had trachten uit te beelden. En zoals zijn vakgenoten het eenvoudige landschap ontdekten, zo deed hij het het eenvoudige binnenhuis met zijn vissers en boeren. Hij zag er niet slechts de schoonheid van de spelingen van het licht, maar ook die van de ongecompliceerde bewogenheid van de mensen. Hij zou er een mensenschilder door worden zoals Nederland na Rembrandt niet gekend had, ook al bereikt hij niet de universele grootsheid van de zeventiende-eeuwer. Maar in eenvoud en diepte van sentiment kunnen zijn „Als men oud wordt” en zijn „Zoon van het oude Volk”, dat deze tentoonstelling te zien geeft, naast een figuur van Rembrandt genoemd worden.

Zo was ook de binnenhuisschildering een facet van de Haagse School al werd de uitbeelding van de eenvoudige mensen, bijv. door Israëls in zijn „Kinderen der Zee”, zijn „Zandschipper” of „Langs Velden en Wegen”, ook buitenshuis en in grootscheepse landschappen niet verwaarloosd.

Het spreekt dan ook vanzelf, dat van een tentoonstelling

van werk van „Haagse Meesters uit de 19de Eeuw” de Haagse School het middelpunt vormt. Een voorganger als Schelfhout helpt duidelijk maken in hoe sterke mate na hem een „nieuwe” tijd aanbrak; het hoogtepunt van die nieuwe tijd ligt omstreeks 1880; daarna kan een jongere generatie, verrijkt door de verworvenheden van de Haagse meesters, haar idealen weer enigszins anders stellen: in Tholen, Arntzenius, Akkeringa, Willem de Zwart, Suze Bisschop—Robertson zien wij, onder de invloed van Breitners feller, en niet meer poëtisch, impressionisme met zijn sterker en meer directe kleur, de invloed van de Haagse School reeds geleidelijk terug wijken, terwijl dan zowel met het tot het uiterste gaande impressionisme van Isaäk Israëls en het luminisme van Toorop duidelijk wordt gemaakt, dat de twintigste eeuw een geheel ander aspect zal gaan vertonen. De invloed van de figuur van Van Gogh en zijn geheel andere instelling op het probleem van mens en wereld voelen wij hier reeds doorbreken; in 1892 was zijn werk in Den Haag voor het eerst tentoongesteld, in de Haagse Kunstkring, die voor nieuwe stromingen veel gevoeliger was dan het conservatieve Pulchri Studio.

Inderdaad een andere wereld was langzamerhand aan het worden, een wereld zo vol tegenstellingen, dat een eenswillend optrekken van kunstenaars, waardoor de glorie van de Haagse School was mogelijk geweest, voorgoed onmogelijk zou zijn. Over de problemen van mens en wereld moesten de meningen wel even sterk uiteen lopen als over die van vorm en inhoud. In de halve eeuw, welke sedert verlopen is, is de verscheidenheid niet minder geworden, het algemeen aspect ook van de kunst nog ingewikkelder; een tentoonstelling van hedendaagse kunst moet er wel een zijn vol problemen.

En dit brengt mij tot mijn eerste vraag terug: Heeft een tentoonstelling als deze ons iets te zeggen? Misschien hebt gij uit het voorgaande de strekking van mijn antwoord reeds begrepen: zij kan ons een zeer bijzonder genot geven, niet omdat

zij zonder problemen zou zijn, maar omdat zij er een is van opgeloste problemen.

Wij zijn in een vakantie-maand en in elk van ons is de lust om een ogenblik de wereld de wereld te laten en naar buiten te gaan in de wijde stilte van de natuur, en de vrijheid te gevoelen te kunnen doen naar het ons lust.

En dat was ook de lust en de glorie van een schilders-generatie, die nog geloofde en ook geloven kon, dat men de wereld de wereld laten mocht en gelukkig kon wezen met zich uit te leven in een soms moeilijk, soms vreugdevol maar altijd overtuigd, eenvoudig schilderen, of liever een schilderen van de eenvoud van een ongecompliceerde wereld.

Onze wijsheid moge ons zeggen, dat een ongecompliceerde wereld een illusie is, zij kan ons niet beletten het een schone illusie, en althans een illusie van schoonheid te achten. En als ons gevoel ons zegt, dat zoo'n illusie ons ondanks alles een rijke vreugde verschaft, weet onze wijsheid toch ook de verontschuldiging: dat ieder vakantie nodig heeft.

Zo zij deze tentoonstelling dan voor de kunstgevoeligen een vakantie-gave; zij zal er een blijken te zijn van de beste soort.

Aug. 1947.

H. E. van Gelder.

CATALOGUS

AKKERINGA, Johannes, Evert, Hendrik.

Geb. op Banka 1862, gest. te 's-Gravenhage 1942.

Leerling van de Haagse en de Rotterdamse Academie. Sterk beïnvloed door Willem de Zwart. Werkzaam te Rotterdam, 's-Gravenhage, Heeze en Voorburg. Schilderde en aquarelleerde in zijn vroege tijd vele stukken met nettenboetsters en figuren buiten, ook kinderportretten. Later vooral bloemstukken.

1. Theedrinken in de tuin.

Gemerkt. Doek — 35.5×46

Gemeentemuseum den Haag.

2. Moeder met kinderen in de duinen.

Gemerkt. Paneel — 25×45

Gemeentemuseum den Haag.

ARNTZENIUS, Pieter, Florentius, Nicolaas, Jacobus („Floris”).

Geb. te Soerabaya 1864, gest. te 's-Gravenhage 1925.

Leerling van de Rijksacademie te Amsterdam (1881—1888) en de Antwerpse Academie. Werkzaam te 's-Gravenhage en te Scheveningen. Beïnvloed door Breitner. Schilder en aquarellist van stadsgezichten, portretten en bloemstukken.

3. De Spuistraat.

Gemerkt. Doek — 65×45

Gemeentemuseum den Haag.

BAKELS, Reinier, Sybrand.

Geb. den Hoorn (Texel) 1873.

Leerling van de Haarlemse School voor Kunstnijverheid. Werkzaam in Overijssel, Texel, Hattum, Enkhuizen, Amsterdam, later vooral 's-Gravenhage. Schilder van landschappen met paarden of vee, scheepswerven en havens. Onder invloed van het luminisme van de Belgische schilders.

4. Logger op de werf.

Gemerkt, ged. 1912. Doek — 71.5×120

Gemeentemuseum den Haag.

BILDERS, Albertus, Gerardus.

Geb. te Utrecht 1838, gest. te Amsterdam 1865.

Leerling van zijn vader J. W. Bilders en de Haagse Academie. Werkzaam te Oosterbeek, 's-Gravenhage 1857/58, reis naar Zwitserland 1858, Renkum 1858 en Amsterdam (1858—1865). Een van de voorlopers van de Haagse School, die zich het eerst bewust was van de betekenis van het licht in het landschap en van de samengesteldheid van de kleuren. Invloed op Mauve.

5. Koeien in een weide.

Gemerkt. Paneel — 63×44.5

Gemeentemuseum den Haag.

6. Bomen met rotsblokken.

Gemerkt rechts onder. Paneel — 33×44

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

BLOMMERS, Bernardus, Johannes.

Geb. te 's-Gravenhage 1845, gest. aldaar 1914.

Leerling van de Haagse Academie en Chr. Bisschop. Beïnvloed door Jozef Israëls en Jacob Maris. Werkzaam te 's-Gravenhage tot 1869, later te Scheveningen en tijdelijk te Katwijk aan Zee en in Noord Brabant. Schilder van taferelen uit het vissersleven, dorpsgezichten en boereninterieurs en tevens van portretten.

7. Gezicht op Katwijk.

Gemerkt: B. J. Blommers. Doek — 61.5×46

Bruikleen aan het Centraal Museum Utrecht.

8. Het Breistertje.

Gemerkt: Blommers. Doek — 51×40.5

Rijksmuseum Amsterdam, cat. 532.

BOCK, Théophile, Emile, Achille de.

Geb. te 's-Gravenhage 1851, gest. te Haarlem 1904.

Aanvankelijk ambtenaar bij de Holl. Spoorwegmaatschappij. Leerling van J. W. van Borselen en J. H. Weissenbruch. Werkzaam te Delft (1872), 's-Gravenhage, Parijs, Barbizon

's-Gravenhage, Scheveningen (1880—1885), Oud-Raven bij Diepenveen, 's-Gravenhage (1888—1895), Renkum (1895—1902) Haarlem. Hij onderging de invloed van de meesters van de School van Barbizon, vooral Corot en Rousseau, ook die van Jacob Maris. Schilder van landelijke waterpartijen, landwegen en landschappen met decoratief gegroepeerde motieven.

9. Landschap met wolkeffect.

Gemerkt rechts onderaan Th. de Bock. Doek — 46×79.5
Rijksmuseum Amsterdam, cat. 537 b.

10. Berkenbomen of Korenveld bij Renkum.

Gemerkt. Paneel — 37×59
Gemeentemuseum den Haag.

11. Herfstlandschap.

Gemerkt rechts onder. Tekening in gekleurd krijt — 27×40
Rijksmuseum Amsterdam.

BOSBOOM, Johannes.

Geb. te 's-Gravenhage 1817, gest. aldaar 1891.

Leerling van de Haagse Academie (1831—1835), (1839—1840) en B. J. van Hove (1831). Medewerker in zijn jeugd van de stadsschilder J. Behr. Werkzaam te 's-Gravenhage, maakte reizen door het Rijnland, België en Noord Frankrijk (1839). Hij bezocht vele plaatsen in Holland en Utrecht, werkte in Drenthe en Noord Brabant.

Schilder van interieurs (boerderijen, oude huizen en kloosters en vooral van kerken). In zijn vroege tijd ook stadsschilder en aquarellist van landschappen. Aanvankelijk nauwkeurig afbeeldend, later meer het licht in de interieurs schilderend.

12. De Lieve-Vrouwekerk te Breda.

Gemerkt rechts onderaan: J. Bosboom 1843. Paneel — 87×69
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 584.

13. Interieur der Geertekerk te Utrecht.

Doek — 89×113
Stedelijk Museum Amsterdam.

14. Schuur.

Paneel — 27×34
Stedelijk Museum Amsterdam.

15. Stadspleintje.

Gemerkt rechts onderaan: J. Bosboom. Aquarel — 19×27
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 2925 r.

16. Binnenplaats van een Haags hofje.

Gemerkt rechts onderaan: Bosboom. Aquarel — 15.5×26.5
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 2925 ee.

17. Atelier.

Aquarel — 47×36
Gemeentemuseum den Haag.

BREITNER, George, Hendrik.

Geb. te Rotterdam 1857, gest. te Amsterdam 1923.

Leerling van Rochussen en Willem Maris, later naar de Haagse Academie. Tussen 1880—1881 tekent en schildert hij veel cavaleriestukken. 1884 is hij te Parijs, in 1886/87 te A'dam. Hij is in kleur verwant met Jacob Maris. Realist en naturalist, later impressionist te Amsterdam.

17a. Rijdende Artillerie.

Gemerkt onder links. Doek — 115×77.5
Rijksmuseum Amsterdam, cat. 622.

DEIJSSSELHOF, Gerrit, Willem.

Geb. te Zwollerkerspel 1866, gest. te Bloemendaal 1924.

Leerling van Jhr. J. E. van Heemskerck van Beest, de Haagse Academie, de Rijksnormaalschool voor tekenleraren te Amsterdam en de Kunstnijverheidsschool. Werkzaam te Amsterdam, Aerdenhout en Overveen.

Schilder en aquarellist van aquariumstukken, aanvankelijk landschapschilder, tekenaar en pastellist. Decoratief kunstenaar (meubelontwerpen en batiks). Houtsnijder vooral van boekverluchtingen, waarin hij mede circa 1894 de vernieuwing bracht.

18. Goudvissen.

Gemerkt onder rechts met monogram. Paneel — 32×39
Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

GABRIËL, Paul, Joseph, Constantin.

Geb. te Amsterdam 1828, gest. te Scheveningen 1903.

Leerling van de Amsterdamse Academie, van C. Lieste en B. C. Koekoek (te Kleef). Werkzaam te Haarlem, Oosterbeek (1854—1855), Amsterdam (1856—1860), Brussel (1860—1883) met tussentijdse verblijven te Amsterdam, aan het Gein en in het Gooiland en te Giethoorn. Scheveningen (1884—1903). Te Brussel onder invloed van W. Roelofs Sr. en door hem in contact met de School van Barbizon. Schilder van polderlandschappen, die een zeer vaste bouw bezitten en die weinig impressionistisch van schildering zijn.

19. In de maand Juli.

Gemerkt onder links: Gabriel f. Doek — 102×66
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 942.

20. In de Kamperveenderij.

Gemerkt. Doek — 90×150
Gemeentemuseum den Haag.

21. Plas met riet.

Gemerkt rechts onder. Zwart krijt-tekening — 32.5×58
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 2925 rr.

HAVERMAN, Hendrik, Johannes.

Geb. te Amsterdam 1858, gest. te 's-Gravenhage 1928.

Leerling van de Rijksacademie te Amsterdam onder Allebé, de Antwerpse Academie onder Verlat en de Brusselse Academie onder Portaels.

Werkzaam te Amsterdam tot 1888, maakte reizen naar Italië en Algiers, in 1893 te 's-Gravenhage. Schilder en tekenaar van figuur en portretten (sedert 1893), van betekenis ook als steentekenaar. Beïnvloed door Jan Veth met wien hij zocht naar vastere omlijning van de vormen, als reactie op het impressionistisch schilderen.

22. Naakt.

Doek — 35×50

Gemeentemuseum den Haag.

HOYNCK VAN PAPENDRECHT, Jan.

Geb. te Amsterdam 1858, gest. te 's-Gravenhage.

Leerling van de Antwerpse en de Münchense Academie. Sterk beïnvloed door de Münchense School met herinneringen aan Rochussen.

Werkzaam te Rotterdam en te 's-Gravenhage. Woont verschillende militaire manifestaties bij, zowel in Engeland als in ons land. Illustrator o.a. voor de Daily Graphic, Eigen Haard. Schilder en aquarellist van militaire taferelen en landschappen.

23. De overtocht van de Beresina.

Gemerkt. Doek — 56×95

Gemeentemuseum den Haag.

HOYTEMA, Theodorus, van.

Geb. te 's-Gravenhage 1863, gest. aldaar 1917.

Leerling van de Haagse Academie. Werkzaam te Leiden, Delft, Amsterdam, Leiden (als tekenaar van het Zoölogisch Laboratorium) en 's-Gravenhage. Schilder en vooral tekenaar van landschappen, kleine dieren en vogels en bloemen. Vooral belangrijk als steentekenaar, waarin hij voor het eerst de meervoudige kleurendruk toepast, tevens geestig illustrator.

24. Twee mantelgieren.

Doek — 164.5×106

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1262.

25. Zwarte zwaan met eenden.

Gemerkt. Geaquarelleerde tekening — 76×63

Gemeentemuseum den Haag.

ISRAËLS, Isaac, Lazarus.

Geb. te Amsterdam 1865, gest. te 's-Gravenhage 1934.

Leerling van zijn vader J. Israëls, de Haagse Academie en de Rijksacademie te Amsterdam. Werkzaam te Amsterdam tot 1903 ('zomers te Scheveningen), aanvankelijk een atelier

delend met Breitner, wiens werkwijze hij zeer bewonderde. Te Parijs (1903—1914), van 1920 te 's-Gravenhage (onderbroken door reizen naar Indië en Italië).

Schilder in zijn jeugd veelal van militaire onderwerpen, in zijn Amsterdamse tijd dezelfde onderwerpen als Breitner, later mondaine portretten, circus- en cabarettaferelen en figuren buiten. Werkt in zeer impressionistische stijl met franse inslag.

26. Processie.

Gemerkt onder rechts 1881. Paneel — 35×26.5

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1284 bb.

27. Vóór het ballet.

Paneel — 54×37

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

28. Ezeltje rijden langs het strand.

Gemerkt rechts onderaan: Isaac Israëls. Doek — 51×70

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1284 G.

29. Portret van W. J. Steenhof.

Gemerkt. Doek — 100×65

Gemeentemuseum den Haag.

ISRAËLS, Jozef.

Geb. te Groningen 1824, gest. te 's-Gravenhage 1911.

Leerling van de Groningse Tekenacademie Minerva, daarna van J. A. Kruseman te Amsterdam, de Amsterdamse Academie en F. E. Picot te Parijs en de Parijse Academie. Werkzaam te Amsterdam (1840—1845), Parijs (1845—1847), Amsterdam (1847—1871) met onderbrekingen te Dusseldorp, Zandvoort (1855), Katwijk (1856), na 1871 te 's-Gravenhage, tijdelijk te Katwijk, Brabant, Laren. Schilder en aquarellist aanvankelijk van historische onderwerpen onder invloed van de Belgische schilders Wappers, Gallait en de Keyzer. Na 1857 schildert hij onderwerpen uit het vissersleven en komt dan geleidelijk o.m. door invloed van Millet tot het schilderen van het leven van eenvoudige mensen, daarnaast belangrijk potretschilder. Na zijn vestiging in Den Haag vindt hij de weg tot de vervloeiende impressionistische schilderwijze.

30. Als men oud wordt.
Gemerkt 1883. Doek — 160×101
Gemeentemuseum den Haag.
31. Melancholie.
Gemerkt links onderaan: Jozef Israëls. Doek — 57×45.5
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1284 q.
32. De moeder.
Gemerkt links onderaan: Jozef Israëls. Doek — 130×100
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1284 k.
33. Een zoon van het oude volk.
Doek — 178.5×137.5
Stedelijk Museum Amsterdam.
34. Kinderen der Zee.
Gemerkt links onderaan: Jozef Israëls 1872. Doek — 48.5×93.5
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1284 d.
35. Alleen op de wereld.
Gemerkt links onderaan: Jozef Israëls. Aquarel — 32×48.5
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 2926 f.

JONGKIND, Johan, Barthold.

Geb. te Lattrop bij Denekamp 1819, gest. te Côte St. André bij Grenoble 1891.

Leerling van de Haagse Academie en A. Schelfhout, werkt in de ateliers van Eug. Isabey en F. E. Picot te Parijs.

Werkzaam te 's-Gravenhage tot 1845, te Parijs (1845—1855) met tussentijdse verblijven te Normandië, te Rotterdam (1855—1860) met een kort verblijf te Parijs, te Parijs (1860—1870), 's zomers te Nivernois, Honfleur, Antwerpen, Rotterdam en Dordrecht, te Nevers (1870—1873), na 1874 in Zuid Frankrijk. Schilder en aquarellist van stadsgezichten en landschappen in steeds wisselende belichting. Voorloper van het Impressionisme, die na een korte tijd in de stijl van Schelfhout gewerkt te hebben geheel zijn eigen weg vindt.

36. Tuinpoort.

Gemerkt onder rechts 1845. Paneel — $22 \times 17\frac{1}{2}$
Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

37. Winter.

Gemerkt links onder. 1845. Paneel — 23×29
Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

38. Rotterdam bij maneschijn.

Gemerkt onder links 1881. Doek — 34×46
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1314 a.

39. Haven van Rotterdam.

Doek — 56×59
Stedelijk Museum Amsterdam.

40. Haven van Honfleur.

Doek — 34×44
Stedelijk Museum Amsterdam.

KEVER, Jacob, Simon, Hendrik.

Geb. te Amsterdam 1854, gest. te Laren 1922.

Leerling van de Amsterdamse Academie, P. F. Greive en de Antwerpse Academie onder Verlat. Werkzaam te Amsterdam tot 1905 met tussentijdse verblijven te Laren, Blaricum, Nunspeet, Brabant. Na 1905 te Laren.

Schilder van boereninterieurs (Larense binnenhuizen) en bloemstukken. Hij volgde in het eerste genre vooral het voetspoor van Albert Neuhuys.

41. Koolplukken.

Doek — 47.5×56.5
Stedelijk Museum Amsterdam.

KLINKENBERG, Johannes, Christiaan, Karel.

Geb. te 's-Gravenhage 1852, gest. aldaar 1924.

Leerling van de Haagse Academie, J. H. L. Meyer en A. Bischoop. Schilder en aquarellist van stadsgezichten, meestal met opvallend topografische juistheid. Zijn kleinere werken zijn meestal stemmingsvoller dan zijn uitvoerige stadsbeelden.

42. Het Spui onder sneeuw.

Paneel — 42×57
Gemeentemuseum den Haag.

KONIJNENBURG, Willem, Adriaan, van.

Geb. te 's-Gravenhage 1868, gest. aldaar 1943.

Leerling van J. C. d'Arnaud Gerkens en de Haagse Academie. Werkzaam te 's-Gravenhage, met enige verblijven te Parijs en te Limburg (1886—1887). Schilder en tekenaar van portretten, figuurcomposities, landschappen en dieren. Aanvankelijk werkend in tamelijk impressionistische stijl, later in een streng overwogen, mathematisch bepaalde vormgeving. Ontwerpen van verschillende monumentale composities voor glasramen, wandtapijten en wandschilderingen.

43. Mijngroeve.

Doek — 74×130

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

44. Portret van de zuster van den schilder.

Gemerkt. Doek — 103×60

Gemeentemuseum den Haag.

MAAREL, Marinus van der.

Geb. te 's-Gravenhage 1857, gest. aldaar 1921.

Leerling van J. M. Schmidt Crans, A. F. Dona Puck, de Haagse Academie en W. Maris.

Schilder en aquarellist van portretten, figuren en bloemstukken. Opmerkelijk colorist; aanvankelijk schilderend in de trant van de Marissen, later met decoratiever schikking.

45. Bloemenmarkt.

Gemerkt. Doek — 144×104

Gemeentemuseum den Haag.

46. Vruchtenstilleven.

Gemerkt rechts onder: v. d. Maarel 1900. Doek — 42×52

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

MARIS, Jacobus, Hendricus.

Geb. te 's-Gravenhage 1837, gest. te Karlsbad 1899.

Leerling van J. A. B. Stroebe, de Haagse Academie, H. van Hove, de Antwerpse Academie en J. H. L. Meyer. Beïnvloed

tijdens zijn verblijf te Parijs door Fantin Latour, Stevens en Corot.

Werkzaam te 's-Gravenhage tot 1865 met onderbreking voor een verblijf te Oosterbeek (contact met Bilders en Mauve) en een reis langs de Rijn met zijn broer Matthijs, te Parijs (1865—1871). Van 1871 te 's-Gravenhage. Schilderde en aquarelleerde aanvankelijk interieurs in de stijl van Stroebel en van Hove, daarna motieven buiten (Oosterbeek). Na 1870 wordt de voorkeur voor het landschap groter, ook meer figuurstukken. De brede schildering in diepe kleur dateert vooral van na 1880.

47. De Schreyerstoren.

Gemerkt links onderaan: J. Maris. Doek — 83×111

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1518.

48. De afgesneden molen.

Gemerkt rechts onderaan: J. Maris fe. 1872. Doek — 24.5×36.5

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1519 d.

49. Stadsgezicht.

Doek — 36×52

Gemeentemuseum den Haag.

50. Meisje aan de piano. (schets).

Doek — 51.5×36

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1519.

51. Polder na de regen.

Doek — 53×62

Stedelijk Museum Amsterdam.

52. Jagers.

Doek — 40×51

Stedelijk Museum Amsterdam.

53. Bomschuit met blauwe wimpel aan het strand
Scheveningen.

Gemerkt: J. Maris 1878. Doek — 121×106

Gemeentemuseum den Haag.

54. Winterlandschap met molen.

Gemerkt links onderaan: J. Maris. Aquarel — 53×40

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 2950 T.

MARIS, Matthijs.

Geb. te 's-Gravenhage 1839, gest. te Londen 1917.

Leerling van J. C. Elink Sterk, de Haagse en de Antwerpse Academie. Werkzaam te 's-Gravenhage tot 1868 met onderbreking voor een reis langs de Rijn met zijn broer Jacob, te Parijs (1869—1875), na 1877 te Londen. Beïnvloed door de Antwerpse schilders, de Block en Leys en op zijn Rijnreis door het werk van Rethel. Ontwikkelt zich later vooral na zijn verblijf te Parijs geheel zelfstandig, behoudens enige invloed van de Prae-Rafaëllitische kunst. Schilder van verbeelde landschappen en stadsgezichten, en dromerige, als visioenen geziene vrouwenfiguren.

55. Portret van de schilder Artz.

Gemerkt 1869. Doek — 42×28

Gemeentemuseum den Haag.

56. Bosrand.

Gemerkt onder rechts: 1872. Doek — 35×60

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

57. Gezicht in den Haag.

Gemerkt onder links: M.M. Paneel — 19.5×27.5

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1519 y.

58. Sprookje.

Gemerkt onder rechts: M. Maris. Paneel — 18×38

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1519 cc.

59. Ramskop.

Doek — 40×43

Stedelijk Museum Amsterdam.

60. Meisjeskopje.

Doek — 22×18

Gemeentemuseum den Haag.

61. Gezicht op Lausanne.

Zwart en rood krijttekening en pen — 25.5×66

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 2950 ww.

MARIS, Willem.

Geb. te 's-Gravenhage 1844, gest. aldaar 1910.

Leerling van zijn broer J. H. en M. Maris, de Haagse Academie en P. Stortenbeker. Werkzaam te 's-Gravenhage tot 1867, te Parijs 1867, te Amsterdam 1868, van 1869 te 's-Gravenhage. Aanvankelijk beïnvloed door Koelman en zijn tijdgenoten. Schilder en aquarellist van landschappen met vee en water, en slootkanten met eenden, waarbij hij niet uit is op getrouwe weergave van de dieren, maar in de eerste plaats op een weergave van de speling van het licht.

62. Koeien aan een wetering.

Gemerkt links onderaan: Willem Maris. Doek — 48.5×100
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1520

63. Eenden.

Gemerkt links onderaan: Willem Maris. Doek — 93×112
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1520 e.

64. De Zwemles.

Doek — 59×112
Gemeentemuseum den Haag.

65. Eenden bij een vijver.

Gemerkt Willem Maris en Th. de Bock. Doek — 112×84
Centraal Museum Utrecht.

66. Slootkant.

Gemerkt links onderaan: Willem Maris. Aquarel — 42.5×57.5
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 2950 ZZ.

67. Eenden onder wilgen.

Gemerkt rechts onderaan: Willem Maris. Aquarel — 28×17.5
Rijksmuseum Amsterdam, cat. 2590 W.W.

MARTENS, Willem („Willy”).

Geb. te Semarang 1856, gest. te 's-Gravenhage 1927.

Leerling van de Rijksacademie en te Parijs van L. J. F. Bonnat en Cormon. Schilder van portretten en taferelen van het landleven (Nunspeet). Sedert 1891 Directeur van het Museum H. W. Mesdag te 's-Gravenhage.

68. Drie meisjes breiend op een duin.

Gemerkt. Paneel — 38×47

Gemeentemuseum den Haag.

MAUVE, Anton.

Geb. te Zaandam 1838, gest. te Arnhem 1888.

Leerling van P. F. van Os en W. Verschuur, werkte samen met P. J. C. Gabriël. Werkzaam te Haarlem (1858—1868) met kort verblijf te Oosterbeek (contact met A. G. Bilders en de gebroeders Maris), te Amsterdam (1869—1870), te 's-Gravenhage (1872—1885), na 1886 te Laren.

Schilder en aquarellist van landschappen met vee, aanvanke-lijk in de trant van zijn leermeester Bilders, na 1870 zijn eigen weg kiezend als landschapschilder met zeer gevarieerde mo-tieven in grijze toon. In den Haag zijn dit meest Scheve-ningse onderwerpen, in Laren kudden schapen op de heide. Mauve is te beschouwen als de initiator van de „Larense School”.

69. Morgenrit langs het strand.

Gemerkt rechts onderaan: A. Mauve f. Doek — 45×70

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1534 m.

70. Schapen in de sneeuw.

Gemerkt. Doek — 90×190

Gemeentemuseum den Haag.

71. Bom op het strand.

Gemerkt 1883. Doek — 115×172

Gemeentemuseum den Haag.

72. Morgennevel.

Gemerkt rechts onderaan: A. Mauve f. Aquarel — 42×57.5

Rijksmuseum Amsterdam. cat. 2950 b.

MESDAG, Hendrik Willem.

Geb. te Groningen 1831, gest. te 's-Gravenhage 1915.

Leerling van C. B. Buys, Egenbergen, leiding van J. W. Bil-ders, W. Roelofs en Alma Tadema. Werkzaam te Brussel (1867—1869), na 1869 te 's-Gravenhage. Schilder en aqua-rellist van zeegezichten in realistische nuchtere trant.

73. Strand.

Gemerkt onder rechts. Doek — 115.5×80
Rijksmuseum Amsterdam. cat. 1549 a.

74. Woelige Zee.

Gemerkt. Doek — 96×156
Gemeentemuseum den Haag.

NEUHUYS, Johannes, Albert.

Geb. te Utrecht 1844, gest. te Locarno 1914.

Leerling van de Gem. Tekenschool te Utrecht, G. Craeyen-
vanger en de Antwerpse Academie. Werkzaam te Amsterdam
1872, Nunspeet, 't Gooi, 's-Gravenhage, Laren (1885—1886),
Hilversum, Blaricum (1885—1888), 's-Gravenhage (1889—
1893), Laren, Noord Brabant, Hilversum, Amsterdam (1890—
1910) met verschillende onderbrekingen, daarna in Zwitser-
land.

Schilder van Larense en Brabantse boeren-interieurs, in op-
vatting verwant aan Israëls en in kleur aansluitend bij
Jacob Maris.

75. Binnenhuis in Drenthe.

Gemerkt. Doek — 78×104
Gemeentemuseum den Haag.

76. Dame in loge.

Aquarel — 70×57
Gemeentemuseum den Haag.

POGGENBEEK, George, Jan Hendrik („Geo”).

Geb. te Amsterdam 1853, gest. aldaar 1903.

Leerling van J. H. Veldhuyzen, de Rijksacademie te Amster-
dam en F. M. Heyl. Werkzaam te Amsterdam, Breukelen,
Laren, Normandië.

Schilder en aquarellist van dorpsgezichten en landschappen
uit het polderland met vee en water, verwant aan Willem
Maris maar lichter van toon.

77. Eenden in het gras bij sloot.

Paneel — 30×51
Stedelijk Museum Amsterdam.

78. Dorpsgezicht.

Paneel — 30 × 51

Stedelijk Museum Amsterdam.

ROBERTSON, Suze Bisschop.

Geb. te 's-Gravenhage 1855, gest. aldaar 1922.

Leerlinge van de Haagse Academie, P. van de Velde en de Rijksacademie te Amsterdam. Werkzaam te Rotterdam (1877—1883) als tekenlerares, Amsterdam (1884), 's-Gravenhage (1885—1895) en van 1904 met enkele onderbrekingen te Blaricum, Noordwijk en Leur. In 1892 gehuwd met den schilder Richard Bisschop.

Aanvankelijk beïnvloed door Breitner, later haar eigen weg kiezend. Schilderes en aquarelliste van figuurstukken, stadsgezichten (oude buurtjes), stillevens en portretten. Zij gebruikt een donker palet met sterke tegenstellingen; voorkeur voor het dramatische stemmingsbeeld.

79. Kerk in Katwijk.

Gemerkt Suze Robertson. Doek — 77 × 90

Centraal Museum Utrecht.

80. Melk voor poes.

Gemerkt. Doek — 110 × 89

Bruikleen aan het Centraal Museum Utrecht.

81. Stillevens.

Gemerkt. Aquarel — 74 × 43

Bruikleen aan het Centraal Museum Utrecht.

ROCHUSSEN, Charles.

Geb. te Kralingen 1814, gest. te Rotterdam 1894.

Leerling van de Haagse Academie, W. J. J. Nuyen en A. Waldorp.

Werkzaam te 's-Gravenhage, Amsterdam, (1849—1869), van 1869 te Rotterdam. Schilder en aquarellist van historische onderwerpen, taferelen buiten. In zijn historie-stukken voortwerkend in de romantische stijl. Illustrator.

82. Strand met schuit en ruiters.

Paneel — 30 × 41

Stedelijk Museum Amsterdam.

ROELOFS, Willem.

Geb. te Amsterdam 1822, gest. te Berchem bij Antwerpen 1897.

Leerling van H. van de Sande Bakhuyzen en de Haagse Academie. Werkzaam te Utrecht tot 1845, 's-Gravenhage (1845—1847), Brussel (1847—1887), 's zomers in het Gein en Noorden, 's-Gravenhage van 1887 ('s zomers Gein, Leidsendam, Drenthe). Beïnvloed door de schilders van Barbizon en die van Tervueren. Schilder van landschappen meestal met weelderige boommotieven. Voorloper van de Haagse School, die de meesters van Barbizon in Holland bekend maakte.

83. In 't Gein.

Paneel — 26×44.5

Stedelijk Museum Amsterdam.

84. Koeien in de weide.

Gemerkt W. Roelofs. Paneel — 46×28

Centraal Museum Utrecht.

85. In de Meimaand.

Gemerkt. Paneel — 20.5×42

Gemeentemuseum den Haag.

ROSSUM DU CHATTEL, Fredericus, Jacobus van.

Geb. te Leiden 1856, gest. te Yokohama 1917.

Leerling van de Tekenschool Mathesis Scientiarum Genetrix te Leiden en van de Haagse Academie, lessen van W. Maris. Werkzaam te 's-Gravenhage en omgeving (1873—1882), Vreeland (1883—1886), 's-Gravenhage (1888—1908). Ned. Indië met verblijf te 's-Gravenhage van 1914—1915. Schilder en later ook aquarellist van landschappen, meest gezichten aan de Vecht, in de stijl van Willem Maris.

86. Winterlandschap.

Doek — 59×83

Gemeentemuseum den Haag.

SANDE BAKHUYZEN, Gerardina, Jacoba, van de.

Geb. te 's-Gravenhage 1826, gest. aldaar 1895.

Leerling van H. B. van de Sande Bakhuyzen. Schilderes van bloemen en vruchten.

87. Herfst.

Gemerkt. Doek — 55 × 80
Gemeentemuseum den Haag.

SANDE BAKHUYZEN, Julius, Jacobus, van de.

Geb. te 's-Gravenhage 1835, gest. aldaar 1925.

Leerling van zijn vader H. van de Sande Bakhuyzen en de Haagse Academie. Werkzaam te 's-Gravenhage en in Drenthe. Schilder van bosgezichten en landwegen.

88. Landweg.

Doek — 89 × 113
Stedelijk Museum Amsterdam.

SCHELFHOUT, Andreas.

Geb. te 's-Gravenhage 1787, gest. aldaar 1870.

Leerling van J. H. A. A. Breckenheymmer. Schilder van landschappen, waaronder vele wintergezichten in idyllisch, romantische trant.

89. Houtzaagmolens in winterlandschap.

Paneel — 37 × 51
Stedelijk Museum Amsterdam.

90. Strandgezicht met toren.

Paneel — 34 × 47
Stedelijk Museum Amsterdam.

91. Duinlandschap.

Doek — 69 × 92
Stedelijk Museum Amsterdam.

THOLEN, Willem Bastiaan.

Geb. te Kampen 1860, gest. te 's-Gravenhage 1931.

Leerling van de Rijksacademie te Amsterdam, lessen van P. C. J. Gabriël. Werkzaam te Amsterdam, Brussel, Kampen (1882—1885), Rijswijk, 's-Gravenhage van 1888. Zwierf met zijn boot over de wateren van Nederland. Schilder en aqua-

rellist van landschappen, zeegezichten, interieurs en portretten in blanke tonaliteit met fijne kleurschakeringen.

92. Schaatsenrijders in het Haagse Bos.

Gemerkt 1891. Doek — 97×131

Gemeentemuseum den Haag.

93. Afzanderij.

Gemerkt 1891. Doek — 100×159

Gemeentemuseum den Haag.

94. In een papierfabriek.

Gemerkt rechts onder 1902. Doek — 39×43

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

95. Zelfportret 1914.

Gemerkt Tholen. Doek — 45×33

Centraal Museum Utrecht.

96. Havengezicht te Enkhuizen.

Doek — 73×102

Bruikleen aan Centraal Museum Utrecht.

97. Landschap aan de Zuiderzee.

Gemerkt links onderaan: W. B. Thölen. Doek — 103×161

Centraal Museum Utrecht.

THORN PRIKKER, Johan.

Geb. te 's-Gravenhage 1869, gest. 1932.

Leerling van de Haagse Academie. Werkzaam te 's-Gravenhage, Visé, Krefeld, (1904), Hagen (1911), München, Düsseldorf (1923), Keulen. Schilder van landschappen (in zijn jeugd onder invloed van Millet en Courbet en in navolging van Konijnenburg), daarna overgaand naar symbolistische onderwerpen. Tenslotte maakte hij alleen nog maar monumentale wanddecoraties. Decoratief kunstenaar. (Leider van Arts and Crafts.)

98. Avondlandschap.

Gemerkt rechts onder J. T. P. '90. Doek — 67×97

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

99. Portret van Mej. A. H.

Gemerkt T. P. 1912. Tekening met waterverf op doek — 64×47

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

TOOROP, Jan, Theodoor.

Geb. te Poerworedjo (N.I.) 1858, gest. te Den Haag 1928. Leerling van de Polytechnische school te Delft (P. C. D. Tetar van Elven), de Rijksacademie te Amsterdam en de Brusselse Academie. Werkzaam te Amsterdam, Brussel (1882—1883), Mechelen, Brussel (1884—1889) met tussentijds verblijf te Londen en te Parijs, Katwijk aan zee (1890—1892), Loosduinen (1892—1895), 's-Gravenhage (1896—1898), Katwijk (1898—1902), Amsterdam (1903—1909), Nijmegen (1909—1918), 's-Gravenhage (1918—1928). Aanvankelijk onder invloed van Breitner, daarna invloed van de Belgische en Franse luministen en Ensor. Via sociale belangstelling komend tot het symbolisme. Na zijn overgang tot het Katholicisme (1905) vindt hij een monumentale strakke stijl. Schilder, aquarellist, later vooral tekenaar van portret, figuur en landschap en tenslotte hoofdzakelijk religieuze onderwerpen.

100. De Moeder van Mevr. Toorop-Hall.

Doek — 93 × 161

Stedelijk Museum Amsterdam.

101. Trio Fleuri.

Gemerkt 1885. Doek — 110 × 95

Gemeentemuseum den Haag.

102. London Bridge.

Gemerkt rechts onderaan, 1887. Doek — 35.5 × 46

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

103. Moederschap.

Gemerkt rechts onder 1891. Pastel met krijt — 65 × 73

Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

WEISSENBRUCH, Johannes.

Geb. te 's-Gravenhage 1822, gest. aldaar 1880.

Leerling van de Haagse Academie en S. L. Verveer. Werkzaam te 's-Gravenhage. Tijdelijk in Gelderland, kleine Hollandse steden en in België. Schilder van stadsgezichten in heldere kleur.

104. Gezicht op de Kerk van St. Denis.

Gemerkt links onderaan: J. Weissenbruch f. Doek — 95×77
Rijksmuseum Amsterdam, cat. 2622.

105. Stadsgezicht. (Rhenen?)

Doek — 38×54
Stedelijk Museum Amsterdam.

WEISSENBRUCH, Hendrik, Johanes („J.H.”).

Geb. te 's-Gravenhage 1824, gest. aldaar 1903.

Leerling van A. Schelfhout, de Haagse Academie en B. J. van Hove.

Werkzaam te 's-Gravenhage en te Noorden. Schilder van duinlandschappen, strandgezichten en plasgezichten, en van enkele boerenbinnenhuizen en stillevens. Aanvankelijk schilderde hij gedetailleerde panoramalandschappen. Later meer beperkte motieven, waarin het vooral te doen is om het atmosferische vast te leggen.

106. Landschap.

Gemerkt rechts onderaan: J. H. Weissenbruch. Doek — 46×67
Rijksmuseum Amsterdam, cat. 2625 c.

107. Achtertuinten.

Doek — 60×70
Stedelijk Museum Amsterdam.

108. Strandgezicht.

Gemerkt 1901, J. H. Weissenbruch. Doek — 102.5×127.5
Gemeentemuseum den Haag.

ZWART, Wilhelmus, Hendricus, Petrus, Johannes de („Willem”).

Geb. te 's-Gravenhage, 1862, gest. 1931.

Leerling van de Haagse Academie en J. H. Maris. Beïnvloed door Breitner. Werkzaam te 's-Gravenhage, Soest, Santpoort, Hilversum, Laren (1898—1900), Amsterdam (1900—1905), Bloemendaal, Scheveningen (1905).

Behandelde een tijd lang dezelfde onderwerpen als Breitner, behoudens de landschappen. Later eigen keuze. Schilder en

aquarellist van landschappen met forse boomgroepen, vee-
markten en vaarten. Sterke, stralende soms te fors aangezette
kleur met krachtige tegenstellingen.

109. Porte St. Denis.

Gemerkt 1892. Doek — 100×73
Gemeentemuseum den Haag.

110. Sleepbootjes.

Paneel — 20×25
Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

111. Stilleven met bruine kan.

Gemerkt. Doek — 81.5×90
Gemeentemuseum den Haag.

112. Stilleven. Chinese schaal met appelen.

Gemerkt. Doek — 49×79
Rijksmuseum Amsterdam.
(schenking echtpaar D. A. J. Kessler-Hülsmann).

113. Stilleven met zelfportret van M. Maris.

Papier op Paneel 35.5×40
Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo.

114. Koeien in de weide.

Gemerkt. Doek — 69×100
Rijksmuseum Amsterdam.
(schenking echtpaar D. A. J. Kessler-Hülsmann).

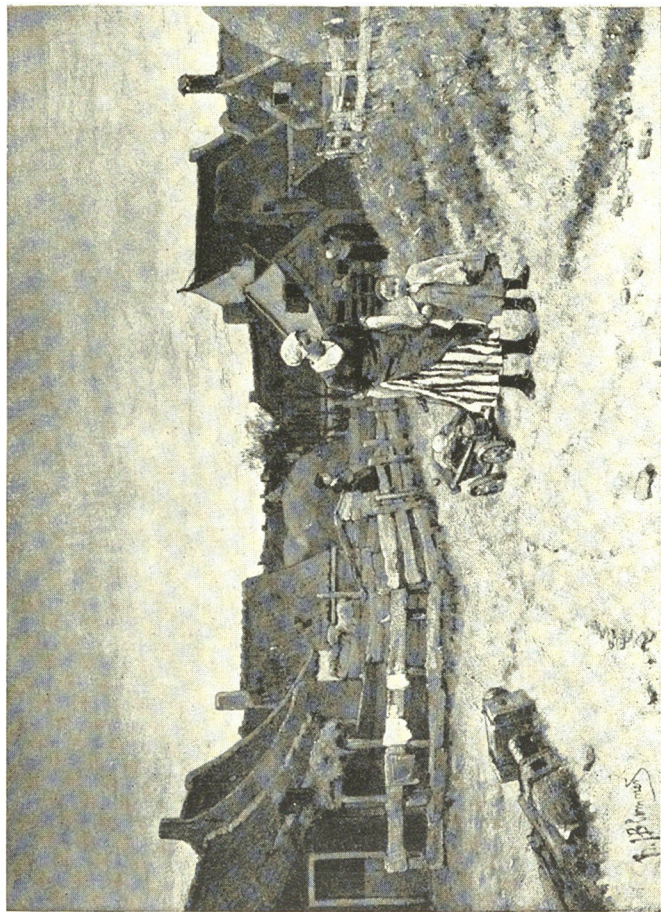
115. Strandgezicht met schuit en paarden.

Aquarel — 34.5×26.5
Stedelijk Museum Amsterdam.

116. Boerderij in de sneeuw.

Gemerkt. Aquarel — 37×48
Rijksmuseum Amsterdam.
(schenking echtpaar D. A. J. Kessler-Hülsmann).

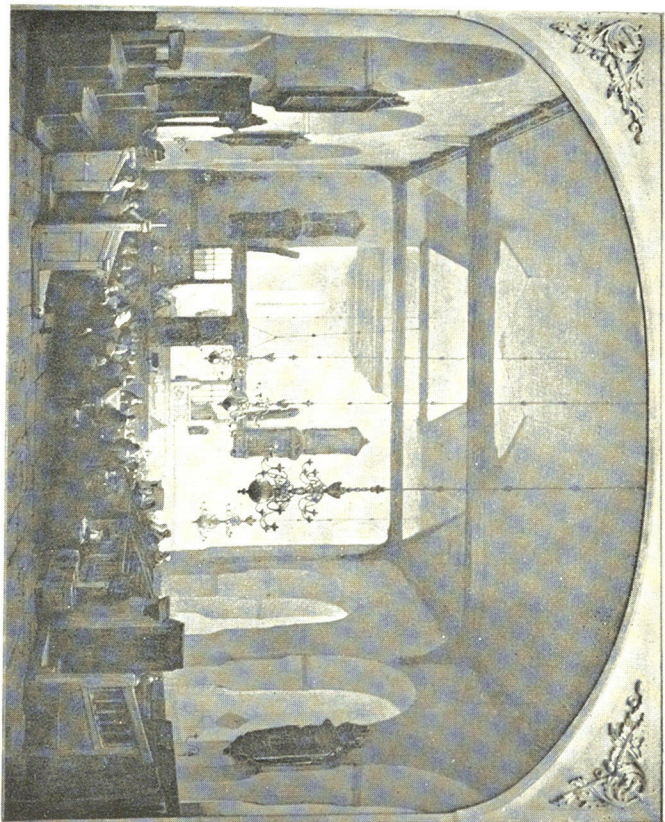

Afb. 1. B. J. Blommers: Gezicht op Katwijk.

cat. 7.
foto C. Mus. Utrecht.

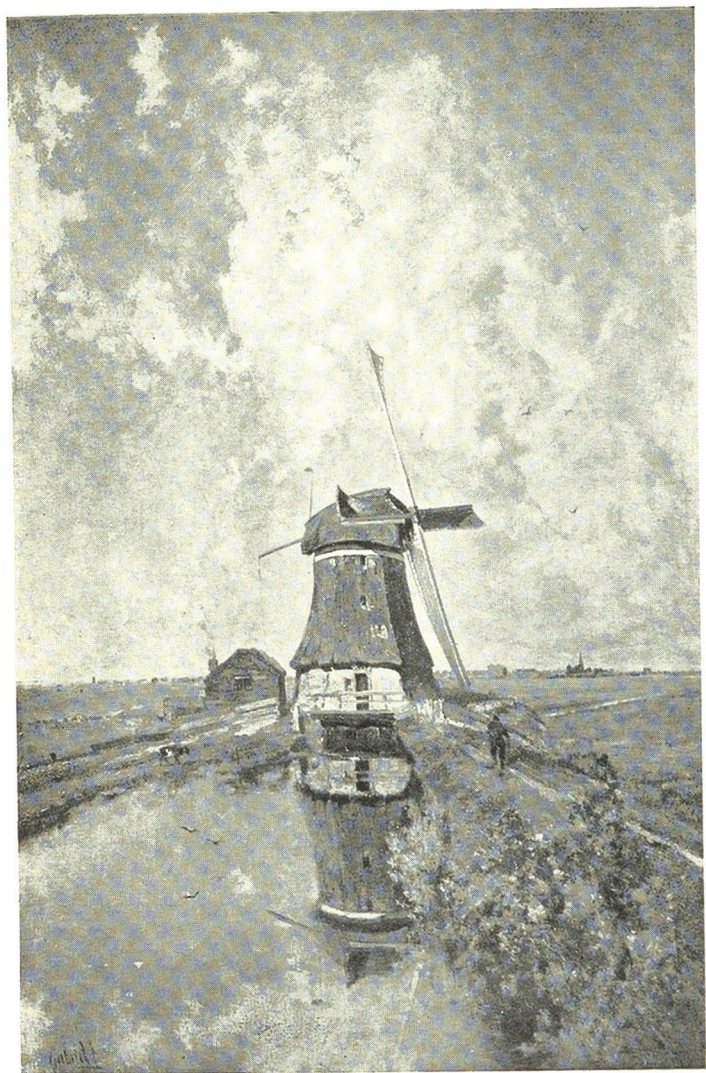

Afb. 2. J. Bosboom: Interieur Geertekerk te Utrecht.

cat. 15.
foto Sted. Mus. A'dam.

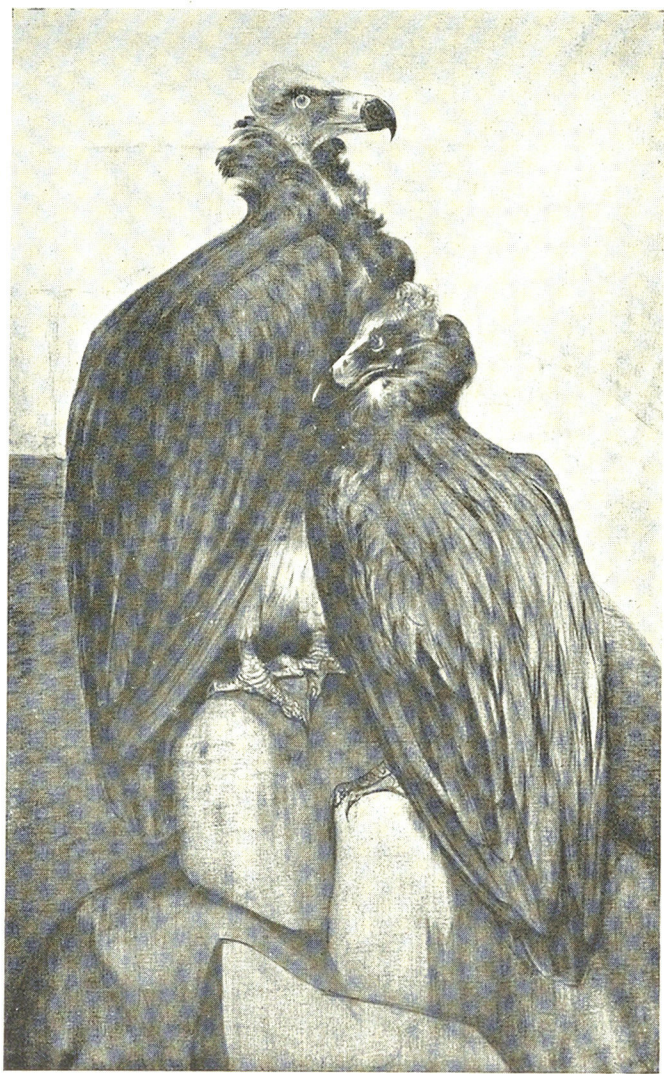

Afb. 3. P. Gabriël: In de maand Juli.

cat. 21.

foto R. M. A'dam.

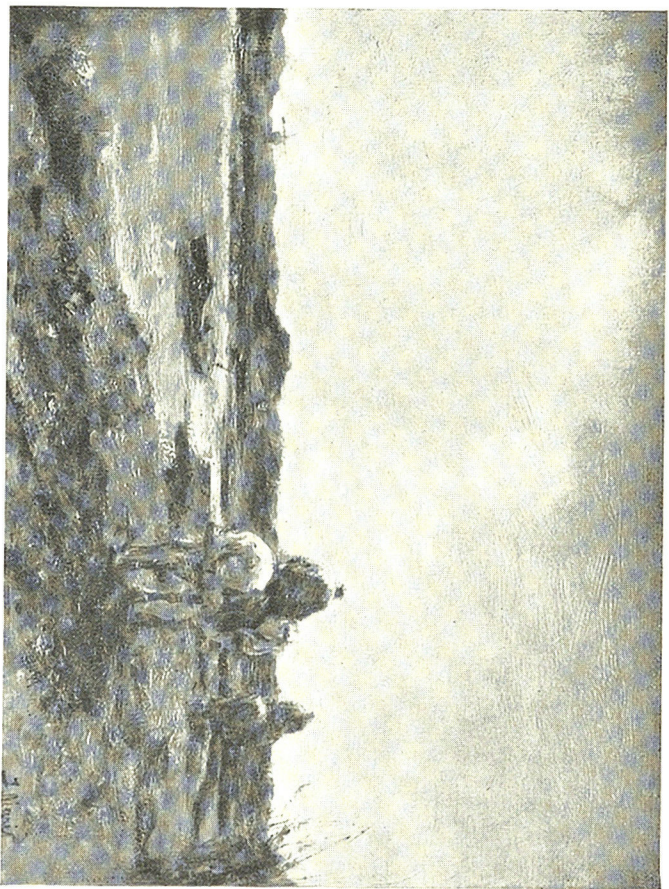
Afb. 4. Th. v. Hoytema: Twee mantelgieren. cat. 24.
foto R. M. A'dam.

Afb. 5. I. Israëls: Ezeltje rijden langs het strand.

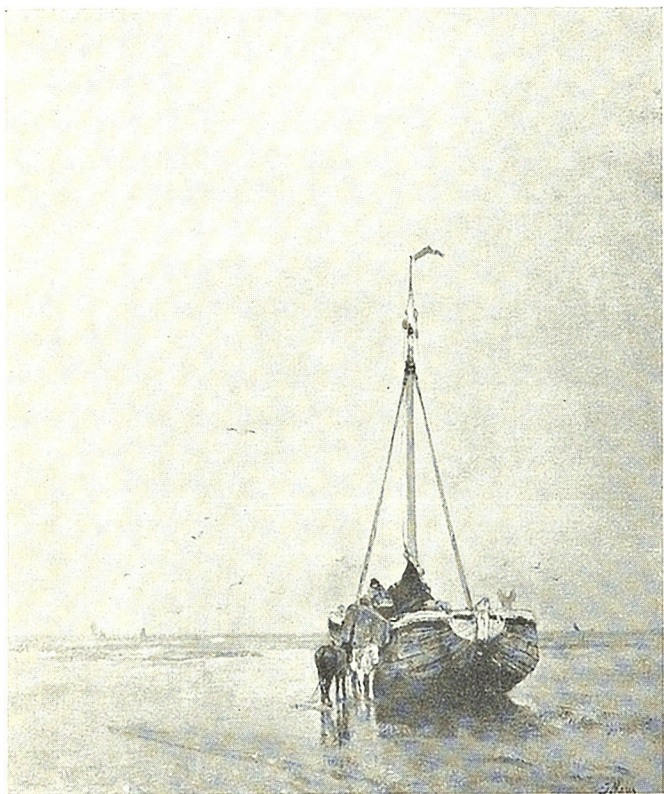
cat. 28.
foto R. M. A'dam.

Afb. 6. J. Maris: Jagers.

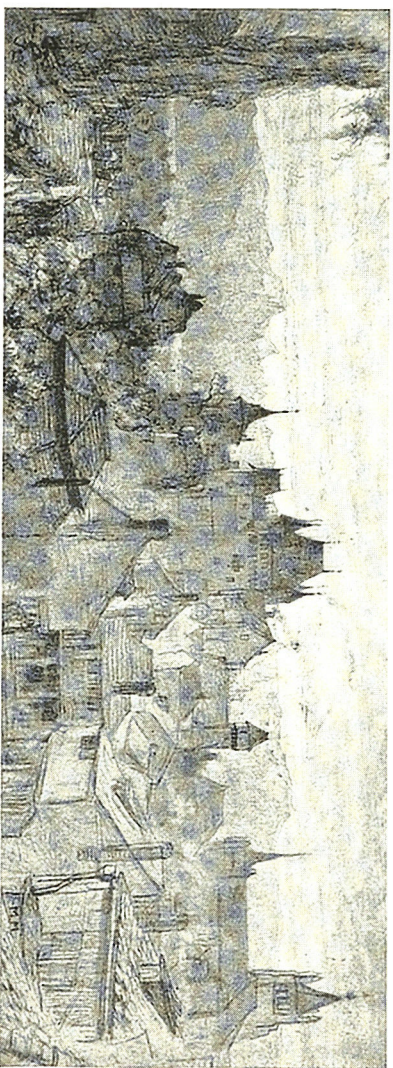
cal. 52.
foto Sted. Mus. A'dam.

Afb. 7. J. Maris: Bomschuit met blauwe wimpel aan het
strand te Scheveningen. cat. 53.

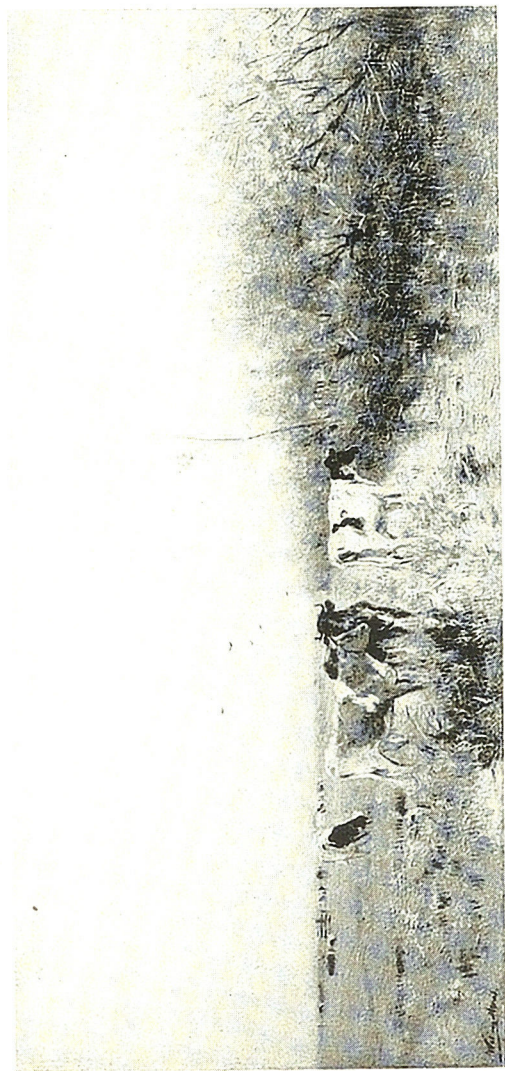
foto Gem. Mus. Den Haag.

Afb. 8. M. Maris: Gezicht op Lausanne.

cat. 61.
foto R. M. A'dam.

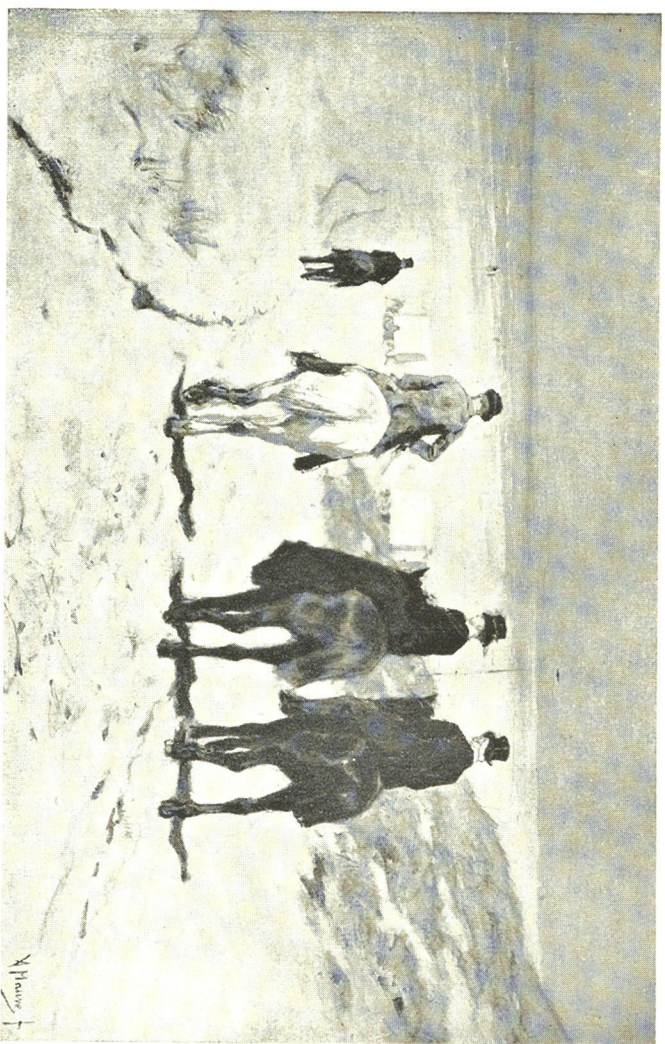

Afb. 9. W. Maris: Koeien aan een wetering.

cat. 62.

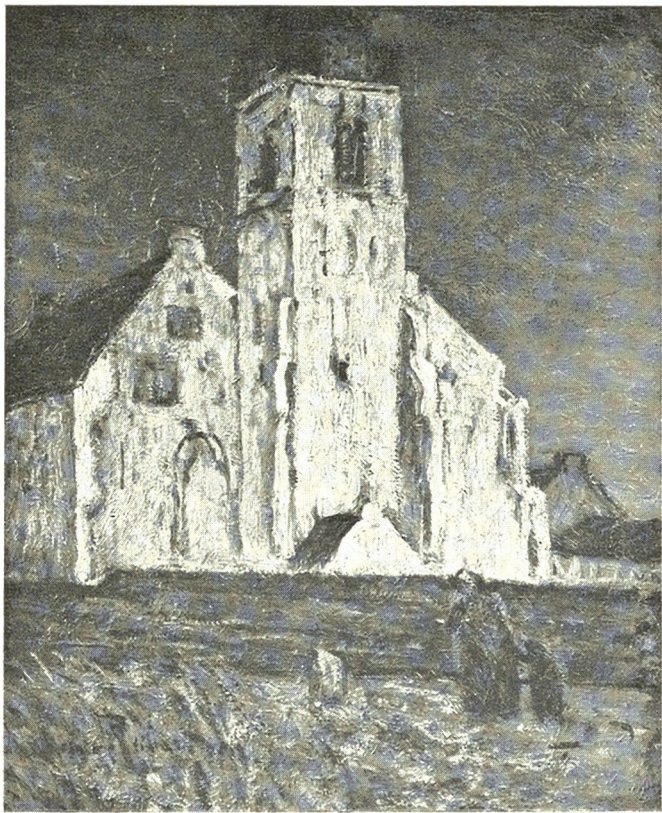
foto R. M. A'dam.

Afb. 10. A. Mauve: Morgent langs het strand.

cat. 69.
foto R. M. A'dam.

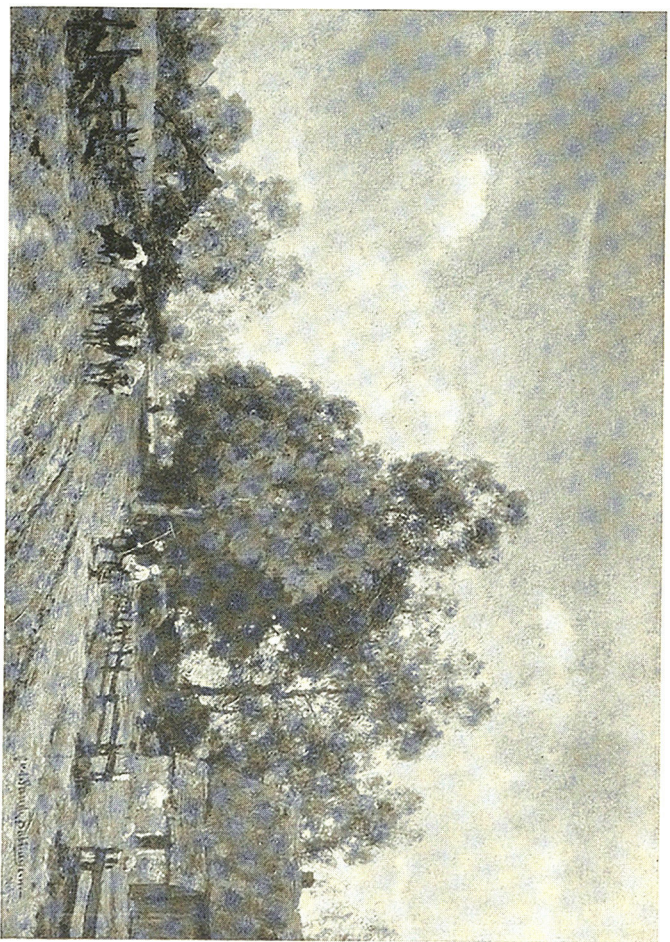

Afb. 11. S. Robertson: Kerk in Katwijk.

cat. 79.

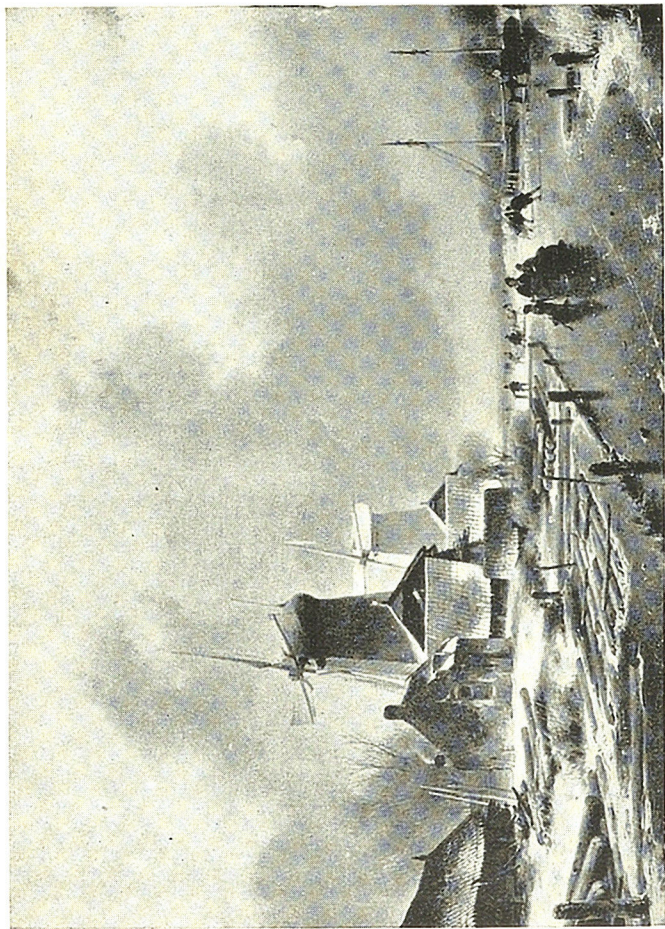
foto C. Mus. Utrecht.

Atb. 12. J. van de Sande Bakhuyzen: Landweg.

cat. 88.
foto Sted. Mus. A'dam.

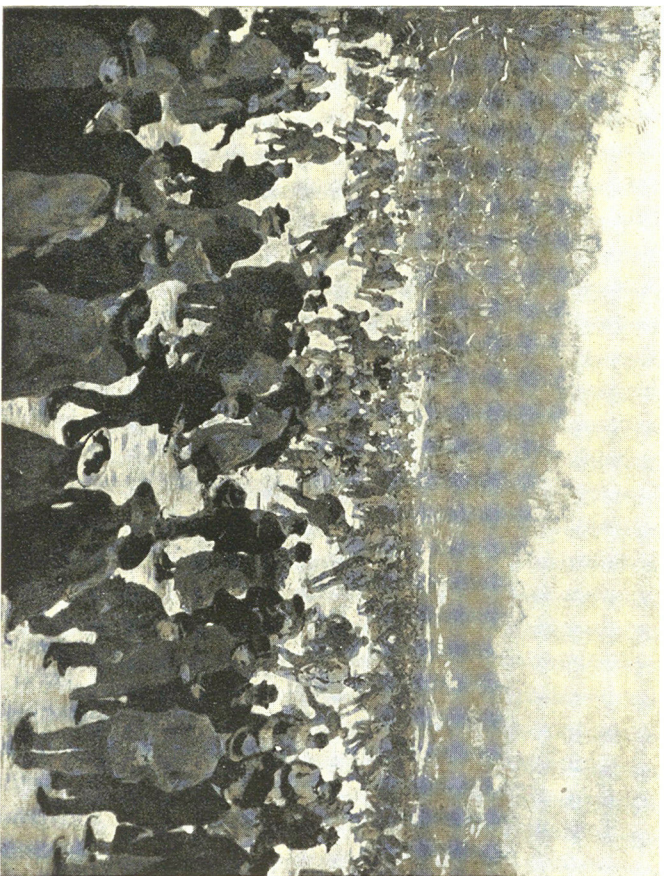

Afb. 13. A. Schelfhout: Houtzaagmolen in winterlandschap.

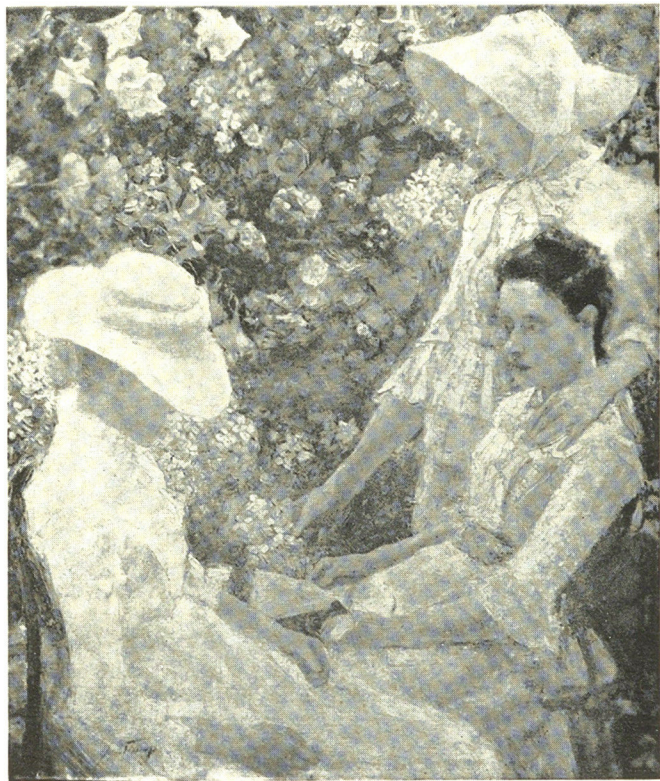
cat. 89.

foto Sted. Mus. A'dam.

Afb. 14. W. B. Tholen: Schaatsenrijders in het Haagse Bos. cat. 92.
foto Gem. Mus. Den Haag.

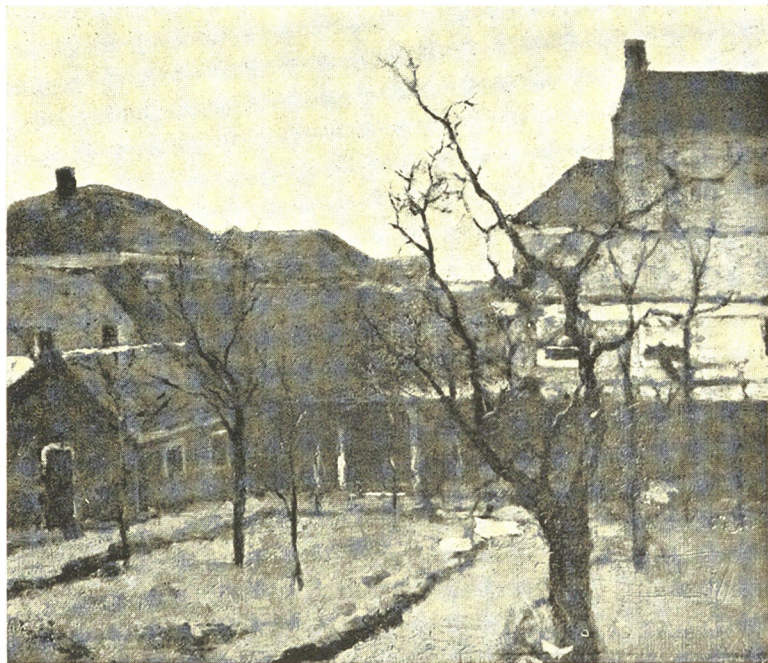

Afb. 15. J. Toorop: Tric Fleuri.

cat. 101.

foto Gem. Mus. Den Haag.

Afb. 16. J. H. Weissenbruch: Achtertuinen.

cat. 107.

foto Sted. Mus. A'dam.

07.
m.

